

Hafiza Džanković

ŠTA BI DANAS PISAC REKAO

Dolazio je rahmetli Čamilaga kod adžo Redža, volio je sa njim da ode na posijelo, da prošeta dolje do rijeke. Adžova i naša kuća bijahu u istoj avliji, samo kod nas bijaše šestoro dece, bika, babo i majka. A adžo i strina Đulsuma nemahu dece. Kako otvoriš kapiđžik, zapljusne te miris cvijeća. Više ga je strina gledala, no moja majka, a bijaše i bastašna. Ruže za šurup, metluša, karanfili, tulipani... Strina bi, kad dođe vrijeme, kidala ruže i donosila majki; pošljen hi majka ređala u staklene tegle i držala dobro zatvorene, na prozor, i svako jutro, čim oči otvori, prvo prošeta do prozora i zagleda sa svijeh strana tegle, ne bi li primijetila da su se zeher promijenile.

„Čamilaga ne voli šurup“, rekla bi strina Đulsuma, „samo čašu varenike uz kahvu, i to... Odo' da pospremitim, on će sa Redžom svaki čas, spremila sam postelju u gostinsku sobu“.

A ta soba, đe je Čamilaga spavo sa adžom, imala je dva metalna kreveta sa federima i na svaki krevet dva pauna sprijeda, uzdignutih glava i raširenih, modro plavijeh krila. Tadar ti kreveti bijahu u modi, zbog tjih paunova, more bit'.

Pamtim ga po smeđem, vunenom džemperu, kako sporo otvara našu kapiju, pridržavajući je drugom rukom, lagano, da se privikne na mirise i ljepotu što ga zapahne iz naše avlije, i pamtim kako šara očima po cvijeću i čudi se iznova ka' da ga vidi prvi put: „Aman, snaho, što mu činiš?“ A strini merak, samo trepće i smješka se, i sama umilno gledajući svoje cvijeće, i milo joj što i ovaj putnik namernik, što je podosta svijeta proš'o i svega se nagled'o, ne može da prođe, a da se čudu ne načudi.

A bezbeli, uvijek je ta naša avlija imala toga cvijeća. Ko god prođe, mora da zastane, pa oči ne može da odvoji od ljepote. Pa, veli - ovo nikad vidio nisam, ni ovo, ni ovo, a ni ovoo... I tako i dan danas, naša snaha, za jedinog našeg brata Avda, najmlađeg od dece, ranu moju neprebolnu, gaji isto cvijeće što ga je još od strine sačuvala i još je novoga i ljepšega donijela. Će god ide, ona samo u cvijeće gleda i pelcere traži... i televizija joj je iz Podgorice dolazila.

A ta snaha moja jedina, ustane jutrom u pet sati, red mu zna: kad ga zalijeva, kad mu travu čupa, kad ga obrezuje, kad mu tiho pjeva... A otkako mi je brat Avdo, rana moja neprebolna, preselio prošle godine, kad god joj je teško, ona izađe u bašču, sama sjedne i gleda u to svoje cvijeće i čuti š njim sakrivena, a ne vidi se od toga cvijeća, stopila se š njim ka' da je i ona cvijet.

Izašao bi jutrom adžo Ćamil, tako smo ga mi đeca zvali, iz adžove kuće, i sa adžom zajedno svukud su išli, a on je najviše volio u Ćukovac i Dolnju mahalalu da Rijeku gleda i da joj je blizu, a vraćali bi se pred akšam. On ide ispred adža, otvara polagano kapiju, kao da proviruje, prvo mu vidiš čubu i vjeđe, pa pošljen njega. A mi đeca, čim ga ugledamo, znamo da je naš sahat stig'o, posakrijevamo se oko kuće i čeifimo po avlijama i đe stignemo, jel, kad je Ćamilaga na konak, i babo i majka i adžo i Đulsuma, svi imaju preča posla i na um him ne pada đe su him đeca.

Kad prođe večera i kad se mi đeca razgalamimo, a nije još vrijeme da nas očeraju na spavanje, onda nas adžo Ćamil posjedne na ćilim u vr' sobe, naslonimo se na minder, pazimo da ne gužvamo bijelu, štirkanu čipku, sjedimo jedno uz drugo, glavu uz glavu, i čekamo da nam on ispriča priču. „Samo jednu, i nijednu više“, uvijek reče... Uzme adžov tronožac i namjesti ga poda se. Gledamo svi u njega, u vrh glave, baš ka' da nam je učitelj, i čekamo, čutimo i čekamo, a on se nekako odnosio ka nama ka da smo mi stariji od baba i majke, pa kad ga pitam nešto, a on zastane i gleda u mene i priča sa mnom, baš ka' da smo vrsnici. A najvolio je kad se smijemo - i on se smije sa nama, slatko, naglas. Okupio bi tako on nas đecu, a u neki čas, kad se muha mogla čut' pro sobe, viđela bi kako su i babo i adžo i strina i komšinka Mara i đed Jakup, seli na minder iza nas i gledaju adžo Ćamila, u vrh čela, a on više ne gleda u nas, nego galjba više njima priča nego nama.

Govorio je sporo, čekaš mu riječ da izljegne, riječ lijepa i topla baš ka ljetnja večer pored Lima; pričao bi nam o đeci tamo đe je porasto, i kako su se igrali, i koje su igračke sami pravili, i rek'o bi mom bratu Avdu:

„E, baš sam takav bio ka' ti sad, i tako sam kosu gladio, u vr' čela, ka' šta je ti gladš, i tako sam uvijek knjigu ispod miške nosio, baš ka' to ti.“

A Avdo, rana moja neprebolna, već je bio u škole krenuo i volio je da ga sluša, a volio je i da čita... I znao je adžo Ćamil da ga zapitkuje, pa ga jedared pita da l' su u školi učitelji spominjali pisma rukom pisana, osam vjekova stara, što su potekla baš vođe u Bijelo Polje, more bit' baš tu đe je naša kuća, odma' ispod crkve. „Miroslavljevo jevanđelje”, veli... Eeee, koje to vrijeme bješe i kakav to učen čoek bješe, što je u ta doba sio i na koljena papir meto, i piso i šaro po rubovima artije... U ta doba? Ej, brate mili... kad samo pomisliš: đe smo mi, a đe su bili oni, pa taka pamet i taki merak da čoek ostavi nešto iza sebe i da dva'esto koljeno pošlje njega uzme u ruku istu tu 'artiju i čita i gleda ka' u đevojački vez!

Pošlje je moj brat Avdo, rana moja neprebolna, odma' šutra to isprič'o učiteljici i ona him dala domaći da cio razred napiše sve što zna o tom Miroslavu i o tijem pismima, i o tijem piscima, reče - dvojica hi je bilo... tako veruju, a tačno ne znaju, jel tako to davno bijaše, da se ništa zasigurno ne zna. Mi đevoyke slušamo šta adžo Ćamil priča, a merak nam što on tako Avda gleda ka' sebi ravna. I tako bi svaki put neku priču donijo u našu kuću, a Avdo, rana moja neprebolna, čim on ode, trči u biblioteku i traži te knjige što je adžo Ćamil pomenuo...

I tako jedared, sjedimo i slušamo adžo Ćamila i u neka doba začuje se glas sa spolja - tiho, pa jače, iz pravca crkve, dolazi glas mladića. Ćamilaga zastade, svi u sobu začutasmo, mene se učinje da neko plače, ne znaš da l' pjeva, da l' plače, dok ne razaznasmo riječi, sve jače što je bliže našoj kući:

„Ima l' jada k'o kad akšam pada...”

I kako se fenjeri pale i šadrvani dršču i jeca glas bulbula i def bije sve jače, kako se momak primiče našoj kapiji i prolazi. Odjedared svi u baba pogledaše, tadar ja to viđeh prvi put, da se moj babo ldriz nešto mijenja i gleda tamo đe glas zamiče.

Ustade sa pustečije polako i izađe na vrata. Tad se adžo Redžo primače adžo Ćamilu i na uho mu, sal ga ja čujem, veli: „Im'o je moj brat veliki merak na Mejru iz Dolnje mahale, pa mu babo ne dade, sirotinja bješe... pa kad goj čuje „Ima l' jada...” on se šeti svoga jada, pa izljegne iz kuće... Kud ode, sami Bog zna, ama, uvijek se vrati u neka doba. Zna to i Zehra, ne veli mu ništa, pravi se da ne razumije...”

A adžo Ćamil sluša i ne trepće, gleda čas u adža, čas u vrata đe babo iziđe u mrak. Uze olovku iz džepa i nešto zapisa. Toga se dobro sjećam.

Pošlje je adžo Ćamil rijetko dohodio, a i mi đeca ga zaboravili. Kad nekoga ne viđaš, isto ka' da ga i nema. Tek u neka doba, ja se bogumi bijah i zađevojčila, kad donese babo Pobjedu, dade Avdu u ruke i veli: „Hajde, čitaj, biće merak majki da čuje.“

Čita Avdo, a sve mu glas drhti, mi ne smijemo riječ da puštimo, babo pocrvenio od meraka, majka se primakla, gleda u novinu, veli: „Jes, bogumi... što mu je slika lijepa ispala, pripsan vala, vazda je i bio pripsan...“, a Avdo veli: „Aman, kako ću dočekat' da knjigu u ruke uzmem!“ Ponavlja u sebe naslov knjige, a majka pita: „Kako veliš, sine, kako piše?“ „Piše, majko, BIHORCI, aman!“ „Pa, šta ima tu da se piše, ču - Bihorci?“ - ponavlja majka. Pokupila usta, odmahuje glavom, veli samo: „Aman, aman, dokonijeh insana...“

Godinama pošljen je babo tu Pobjedu držo u fijeku pod ključ i vadio samo kad ga neko zakumi i zamoli... I više se ne sjećam da je adžo Ćamil dohodio kod strine i adžo Redža. Od tad ga više ne viđesmo.

Moj babo je umro osamdesete od srca, u Bijelo Polje, đe se i rodio, majka odma' pošlje njega, a adžo Ćamil osamdeset i devete, i to mi Avdo, brat moj jedini, rana moja neprebolna, javio na telefon tek na proljeće. Bijaše tadar moj Avdo, rana moja neprebolna, bijaše direktor u bjelopoljsku gimnaziju i veli, opet pročit'o u novine, pisala Pobjeda, da je strad'o, a nije pisala od čega. Tek pošlje mu u školu pričali da je izaš'o da se prošeta i neka ga hrđa podufatila na raskrsnicu u Sarajevo, da l' namerno, da l' slučajno, to samo Bog dragi zna! Ratno vrijeme bijaše i eto ti...

*

Svetloplave oči **Muradije Radončić** prekriše naborani kapci, nekadri da zadrže suze. Slike rodnog kraja i dragih ljudi po ko zna koji put joj ubrzavaju rad srca. Rođena je 1943. godine u Bijelom Polju, od oca Idriza i majke Zehre Kučević, udata za Hamdiju Radončića iz Gusinja („dupe od dunjaluka“, veli, kad god se naljuti na svoga bračnog

druga). Čita svakoga dana. Išitala je sve priče Ćamila Sijarića do kojih sam mogla da dođem, tragajući po beogradskim antikvarnicama i skupljajući po rodbini u Rožajama i Baru. Njena plemićka otmenost krasi je i u poznim godinama kao nekad.

Isprati muža ujutru na posao, pristavi ručak da se lagano krčka, sve tako radi sporo i temeljno, pa zakuha sebi kahvu i sedne pored prozora, u prizemlju četvorospratnoce, u ulici učitelja Miloša Jankovića, na Zvezdari. Malo čita, malo pogleduje na penzionerke što sa Cvetkove pijace vuku kolica na točkićima, navikile da zastanu ispod njenog prozora, da prozbore koju.

Gledam je kako dostojanstveno zuri u daljinu i mislim o tome šta se sve zadnjih nekoliko decenija ispodešavalo na ovim našim prostorima, i u Bihoru i u Sarajevu i u Bijelom Polju, a bogami i ovde kod nas, u Beogradu. Dobro smo u pamet. Mislim kako bi pesnik iz Bihora živeo ovo naše vreme nevreme, o čemu bi pisao i pričao, gde bi rado provodio sate...

*

I, šta veliš, Mado, da je pisac bogdo poživeo, šta bi on danas rekao?

Eh, šta bi rekao!? Ne znam, no velju, Bogami, more bit' je i bolje što je oči na vrijeme zatvorio!!!